

הל' בישול בשבת - [ז] מחזי כמבשל וקלי הבישול

רב דניאל שטיין

א. משנה שבת (מב.) - האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי.

ב. משנה שבת (קמה:) - כל שבא בחמין מערב שבת שורין אותו בחמין בשבת, וכל שלא בא בחמין מערב שבת מדיחין אותו בחמין בשבת.

ג. תוס' שבת (לט.) ד"ה כל - מאי איריא מדיחין אפילו שורין נמי ואומר ר"י דאפילו בכלי שני אין שורין דהואיל דהמים חמין מיחזי כמבשל ואף על גב דנתן לקמן (דף מב:) אבל נותן לתוך הקערה או לתוך התמחוי היינו דקא תבלין שהן עשוין למתק את הקדירה ולא מיחזי כמבשל א"נ ה"ה שורין אותו כיון דאיירי בכלי שני והא דנקט מדיחין לאשמעינן דאפילו הדחה היא גמר מלאכה במליח הישן וקולייס האיספנין.

ד. שו"ע (סי' שי"ח סע' ד') - ואם הוא דבר יבש שלא נתבשל מלפני השבת אין שורין אותו בחמין בשבת אבל מדיחים אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן וכו'. [משנ"ב (ס"ק ל"ד) - שהיד סולדת בהן ואפילו אם לא יניחו שם עד שיהיה נימוח ואפילו בכלי שני נמי אסור לשרות דמיחזי כמבשל ולא דמי לתבלין בסעיף ט' דלא אסר אלא בכלי ראשון דתבלין עשוין למתק הקדירה ולא מיחזי כמבשל].

ה. שו"ע (סי' שי"ח סע' ה') - יש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בשלו אח"כ במשקה יש בו משום בישול, ואסור ליתן פת [מג"א (ס"ק י"ח) - דיש דברים שמתבשלים בו ואין אנו בקיאיין ואם כן בשאר דברים נמי יש להחמיר. שער הציון (ס"ק ס"ח) - חוץ ממים ושמן כדלקמן בסימן זה]. אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש מתירין [מג"א (ס"ק י"ט) - דס"ל דאין כ"ש מבשל ולפי מ"ש ס"ד בשם תוס' יש להחמיר דמיחזי כמבשל אך היש מתירים סוברים להקל כתירוץ שני של התוס' וכ"מ דעת הש"ע ויש להחמיר]. הגה: בכלי שני, ויש מקילין אפילו בכלי ראשון, ונהגו ליזהר לכתחלה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני [משנ"ב (ס"ק מ"ז) - ובכלי שלישי מצדד הפמ"ג בסקל"ה להקל] כל זמן שהיד סולדת בו.

ו. גמ' שבת (מב:) - סבר רב יוסף למימר מלח הרי הוא כתבלין דבכלי ראשון בשלה ובכלי שני לא בשלה, אמר ליה אביי תני רבי חייא מלח אינה כתבלין דבכלי שני נמי בשלה וכו', ואיכא דאמרי, סבר רב יוסף למימר מלח הרי הוא כתבלין דבכלי ראשון בשלה ובכלי שני לא בשלה. אמר ליה אביי, תני רבי חייא מלח אינה כתבלין דבכלי ראשון נמי לא בשלה.

ז. שו"ע (סי' שי"ח סע' ט') - כלי ראשון וכו' מבשל כל זמן שהיד סולדת בו, לפיכך אסור ליתן לתוכו תבלין, אבל מלח מותר ליתן לתוכו כיון שהעבירו מעל האש וכו'. הגה: וכו' ויש אוסרים לתת מלח אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו והמחמיר תע"ב.

ח. שו"ע (סי' שי"ח סע' י"ב-י"ג) - ומותר לצוק וכו' צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון וכו'. מותר ליתן קיתון של מים או של שאר משקים בכלי שני שיש בו מים חמין אבל בכ"ר אסור.

ט. בית יוסף (סי' שי"ח סע' ה') - זה לשון סמ"ג פסק ה"ר אליעזר ממיץ אף על פי שאין בישול אחר בישול וכו' מכל מקום יש בישול אחר אפוי וצלי וכו' הילכך יזהר אדם שלא יתן פת אפויא אפילו בכלי שני בשבת במקום שהיד סולדת בו וכו' ומכלי שני שכתב הרב דומה שתופס עיקר דיש דברים שמתבשלים אף בכלי שני כדאמרינן (מב:) דמלח בכלי שני נמי בשלה ואין אנו בקיאיין בדברים הקלין להתבשל וראוי להחמיר בכולן וכו'. דיש דברים המתבשלים בכלי שני ואין אנו בקיאיין ברכין וקשין לכך צריך ליזהר בפת.

י. חזון איש (סי' נ"ב אות י"ח) - ושמעינן דאין כלי ראשון תנאי בעיקר מלאכת הבישול רק שכן הוא המציאות ברב הדברים שאין מתבשלין בכלי שני אבל דבר רך שנוח להתבשל ומתבשל בכלי שני יש בו משום בישול אף בכלי שני, וגם הטור מודה בעיקר הדבר אלא דס"ל דאין לנו לחוש בפת כיון דלא מצינו בגמ' אלא במלח אין לנו לחוש לדברים אחרים, ואנו נוהגי להחמיר כהסמ"ג, וכתב המ"ב ס"ק מ"ב בשם המ"א דיש להחמיר בכל דבר שאין היתרו מבואר בגמ', מיהו י"ל כיון דמים ושמן מבואר בגמ' שאין מתבשלין בכ"ש כדאמר בגמ' (מ: ובגמ' מב.) אין להחמיר רק בפת המבואר בסמ"ג ומשום שהוא כבר אפוי נוח להתבשל אבל לא בשאר דבר.

יא. ס' היראים (סי' ק"ב) - ואין בישול תלוי לא בכלי ראשון ולא בכלי שני אך לפי דבר המתבשל, פעמים שהוא דבר רך ומתבשל אף בכלי שני ויש דבר קשה שאינו מתבשל אפילו בכלי ראשון ויש דבר שמתבשל בכלי ראשון ואינו מתבשל בכלי שני וכו', הלכך יזהר אדם שלא להכניס בשבת שום דבר בכלי שני ואף בכלי שלישי שהיד סולדת בו שאין אנו בקיאים בדברים רכים וקשים מי הוא מתבשל ומי שהוא אינו מתבשל.

יב. משנ"ב (סי' שי"ח ס"ק ל"ט) - הנה לערות מכלי ראשון על עלי הטיי"א יש בזה בודאי חשש אב מלאכה דקי"ל דעירווי מבשל כדי קליפה וכו', ואפילו אם ירצה ליתן את עלי הטיי"א לתוך הכלי אחר שיערה החמין לתוכה כדי שיהיה על המים שם כלי שני ג"כ אסור כדקי"ל בסעיף זה דדבר שלא בא בחמין מלפני השבת אין שורין בשבת אפילו בכ"ש וכו', וע"כ הסכימו האחרונים דיש לערות עליהם מע"ש רותחין מכלי ראשון כדי שעי"ז יהיה נקרא הטיי"א מבושל במקצת דעירווי מבשל כדי קליפה וכו' ויותר טוב שיהיה מבושל ממש ע"י העמדה במקום שמתבשל וכו' מותר לו להזהיר גם מי העסענס"ס אלו הצוננים לתוך הכלי זה גופא וכמו שכתבנו לעיל דדבר לה שנצטנן מותר לו ליתנו בתוך כלי שני רותח וכו' וה"ה שמותר לתת לתוך הכוס הזה שהוא כ"ש חלב שנצטנן אבל אסור לערות עליהם מכ"ר וכדלעיל בס"ד, וכשהעסענס שלו אינו צונן הוא בודאי טוב לצאת בזה ידי כל הדעות. [שער הציון (ס"ק ס"ה) - באופן זה טוב יותר שיערה המים לתוך העסענס, לצאת בזה גם דעת החוששים לצביעה].

יג. תשו' אגר"מ (ח"ד סי' ע"ד אות ט"ו) - לע"ד לא נראה כלל לומר דאיכא דברים שמתבשלים בכלי שלישי. דלא מצינו אלא שבכלי שני יש דברים המתבשלין וממילא מאחר שאין אנו יודעין יש לאסור כל דבר, ובכלי שלישי לא מצינו, ומש"כ בעה"ש סימן שי"ח סעיף כ"ה דעינינו רואות שטיי מתבשל גם בכלי שלישי לא מובן זה ומה שרואין אנו בעינינו שמתאדמין המים זה אינו ענין בשול דאף בקרים ממש מתאדמין במשך זמן וכו"ש בחמין כשאין היד סולדת ולא זהו ענין בשול וכו', וכן הוא בעלי הטיי שמה שנצבע המים בחום קטן אינו ענין בשול, שלכן אפשר שהוא מקושי הבשול וא"כ אין לנו לומר מעצמנו כלום אלא מקבלה וממילא הוא ככל סתם דברים שהוא בכלי שני ספק ובכלי שלישי יש להתיר וכו'. איברא דאני מחמיר לעצמי בין בקפה נמס ובין בצוקער ליתן בכלי שלישי אבל לדינא אין להחמיר.

יד. ס' נפש הרב (עמ' ק"ע) - ורבנו אמר בזה הלשון - שהסבא שלו היה מדקדק במצות והיה משתמש בשקיות תה בכלי שני ואף הוא היה נוהג אחריו להקל בזה.

טו. תשו' אגר"מ (ח"ד סי' ע"ד אות י"ח) - ועל קאפע אינו מבושל וכן קאקאו שאין נאכלין והוא רק לתבלין לכאורה הם ודאי בכלל סתם תבלין וא"כ מפורש במתני' שבכלי שני אינם מתבשלין ומותר ליתן לכתחלה, ותמוה על מה שעה"ש מחמיר בכלי שני וגם בכלי שלישי לדעתו, וכן משמע ממ"ב ס"ק ל"ט שאוסר גם קאווי שהוא קפה בכלי שני מטעם דיש דברים המתבשלים בכלי שני הא בתבלין מפורש שאין מתבשלין בכלי שני. בשלמא בעלי טיי אפשר לא נחשבו בכלל תבלין דהם לא ניתנו לטעמא אלא למראה ואינם בכלל תבלין שבמתני' ושייך לאיסתפוקי בהו אבל קפה וקאקאו שהן תבלין בודאי הרי הם בכלל תבלין שבמתני' וליכא ספק וצ"ע. ולמעשה צריך עכ"פ להחמיר בכלי שני ומותר בכלי שלישי.

טז. ס' שמירת שבת כהלכתה (פ"א הע' קנ"ב) - שמעתי מהגרש"ז אויערבך דלא מסתבר שהם תבלינים הרגילים בינינו שהם באים להטעים התבשיל דכיון שהם דקים מאד כל שכן שהם מתבשלים גם בכ"ש.

יז. מהרש"א שבת (לט.) תוד"ה כל שבא - היינו דוקא תבלין שהן עשוין למתק את הקדירה כו' עכ"ל. ק"ק דהא גבי שמן בעין אמרי' לקמן דאין כלי שני מבשל ושמן בעין לא שייך ביה למתק וי"ל דשאני התם דמפסיק כלי.